

Sygn. akt II CSK 101/14

POSTANOWIENIE

Dnia 6 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

SSA Barbara Trębska

w sprawie z wniosku E. Spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością w P.
przy uczestnictwie Gminy D. i M. R.
o ustanowienie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 6 listopada 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w S.
z dnia 6 lutego 2013 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 29 maja 2012 r. ustanowił na rzecz wnioskodawczynie E. spółki z o.o. w P. służebność przesyłu obciążającej grunt położony w M. przy ul. S. 2 (działka nr 827/52) stanowiący własność Gminy D. i będący w użytkowaniu wieczystym M. R. (pkt I), zasądził od wnioskodawczynie na rzecz uczestniczki M. R. kwotę 68.000 zł tytułem jednorazowego wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu (pkt II), zasądził od uczestniczki M. R. na rzecz wnioskodawczynie kwotę 3.389,41 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt III) oraz ustalił, że w pozostałym zakresie każda ze stron ponosi koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt IV). Ustalił, że wnioskodawczynie jest przedsiębiorstwem przesyłowym będącym następcą prawnym przedsiębiorstwa energetycznego E. S.A. Uczestniczka M. R. jest wieczystym użytkownikiem rzeczonoego gruntu, a Gmina D. jest jego właścicielem. M. R. nabyła wraz z dwiema innymi osobami użytkowanie wieczyste rzeczonoego gruntu na podstawie umowy notarialnej sprzedaży zawartej dnia 29 grudnia 1998 r. z Przedsiębiorstwem Sprzętu i Transportu Wodno-Melioracyjnego w O. Stacja transformatorowa „O.” o powierzchni 160 m², znajdująca się na działce nr 827/52, została wybudowana w 1970 r. przez Przedsiębiorstwo Sprzętu i Transportu Wodno-Melioracyjnego w O., które protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 16 maja 1977 r. przekazało ją Zakładowi Energetycznemu Okręgu [...]. Stacja transformatorowa zasila w energię elektryczną licznych odbiorców. Jest ona funkcjonalnie i fizycznie połączona z siecią elektroenergetyczną i stanowi integralny element infrastruktury elektroenergetycznej przedsiębiorstwa energetycznego. Wartość wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu na działce nr 827/52 wynosi 68.000 zł.

Sąd Rejonowy przyjął, że wnioskodawczynie przysługuje własność urządzeń elektroenergetycznych, tj. stacji transformatorowej „O”. Wnioskodawczynie jest bowiem następcą prawnym E. S.A., której poprzednikiem prawnym był Zakład Energetyczny Okręgu [...]. Istnieją zatem przesłanki do ustanowienia służebności przesyłu. Sąd ustalił odpowiednie wynagrodzenie na podstawie opinii biegłego.

Wnioskodawczynie wniosła apelację od postanowienia Sądu Rejonowego w części dotyczącej pkt I, a uczestniczka postępowania M. R. wniosła apelację od tego postanowienia w całości.

Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 6 lutego 2013 r. zmienił zaskarżone postanowienie w pkt I i II w ten sposób, że wniosek oddalił, w pkt III i IV w ten sposób, że zasądził od wnioskodawczynie na rzecz uczestniczki postępowania M. R. 598,70 zł tytułem kosztów postępowania, oddalił apelację uczestniczki w pozostałym zakresie, oddalił apelację wnioskodawczynie oraz zasądził od wnioskodawczynie na rzecz uczestniczki postępowania M. R. 444,10 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy, nawiązując do orzecznictwa Sądu Najwyższego, podkreślił, że nie można po wejściu w życie ustawy nowelizacyjnej potwierdzić, że urządzenia, które zostają ściśle powiązane z siecią, stają się częścią składową instalacji należącej do przedsiębiorstwa. Samo podłączenie do sieci usuwa je tylko spod działania zasady *superficies solo cedit*, a nie rodzi skutku w postaci przeniesienia ich własności lub ustanowienia innego prawa na rzecz przedsiębiorcy sieciowego. Sąd Okręgowy uznał, że w niniejszej sprawie uczestniczka postępowania M. R. nabyła wraz z innymi osobami prawo wieczystego użytkowania działki nr 827/1 wraz z prawem własności posadowionych na tym gruncie budynków i budowli, w tym m.in. budynku stacji transformatorowej. Budynek ten wchodził w skład kompleksu należącego do Przedsiębiorstwa Sprzętu i Transportu Wodno - Melioracyjnego w O., poprzednika prawnego uczestniczki. Przedmiotem przekazania do eksploatacji Zakładowi Energetycznemu był budynek stacji trafo wraz z wyposażeniem. tj. budynek murowany z cegły. Poza protokołem z dnia 16 maja 1977 r. brak jest w aktach sprawy dowodu na to, że stacja wchodzi w skład majątku wnioskodawczynie. Wnioskodawczynie nie wykazała, aby urządzenia infrastruktury elektroenergetycznej w postaci stacji transformatorowej na działce nr 827/52 stanowiły jej własność.

Wnioskodawczynie wniosła skargę kasacyjną, w której zaskarżyła postanowienie Sądu Okręgowego w pkt 1, 3 i 4, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, mianowicie pominięcie wpływu systemowych zmian stanu prawnego, tj. art. 128 k.c., a następnie ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie

ustawy o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. Nr 79, poz. 464) na zakres i charakter stosunków własnościowych ówczesnych państwowych osób prawnych co do urządzeń wchodzących w skład infrastruktury energetycznej. Zarzuciła także naruszenie art. 47 § 1 i § 2 w związku z art. 49 k.c. przez ich pominięcie w okolicznościach niniejszej sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedmiotem niniejszej sprawy jest ustanowienie na rzecz wnioskodawczyni służebności przesylu. Zgodnie z art. 305¹ k.c., nieruchomość można obciążyć na rzecz przedsiębiorcy, który zamierza wybudować lub którego własność stanowią urządzenia, o których mowa w art. 49 § 1, prawem polegającym na tym, że przedsiębiorca może korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej, zgodnie z przeznaczeniem tych urządzeń. Ustanowienia służebności przesylu może więc żądać właściciel urządzeń służących m.in. do doprowadzania lub odprowadzania energii elektrycznej, które nie należą do części składowych nieruchomości, jeżeli wchodzą w skład przedsiębiorstwa (w art. 49 § 1 k.c.). Powstaje w związku z tym pytanie, czy wnioskodawczyni jest właścicielką budynku stacji transformatorowej wraz urządzeniami. W tym zakresie odmienne stanowiska zajęli nie tylko wnioskodawczyni i uczestniczka postępowania, ale również Sądy orzekające w niniejszej sprawie.

Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 8 marca 2006 r., III CZP 105/05 (OSNC 2006, nr 10, poz. 159), podjętej w okresie obowiązywania art. 49 k.c. w pierwotnym brzmieniu, wskazał, że ten przepis nie stanowi samoistnej podstawy prawnej przejścia urządzeń służących m.in. do doprowadzania lub odprowadzania prądu elektrycznego (obecnie energii elektrycznej) na własność właściciela przedsiębiorstwa przez ich połączenie z siecią należącą do tego przedsiębiorstwa. Sąd Najwyższy podkreślił w uzasadnieniu uchwały, że wejście urządzeń wymienionych w art. 49 k.c. w skład przedsiębiorstwa jest jedynie przesłanką ich wyłączenia spod działania zasady *superficies solo cedit* wyrażonej w przepisach art. 48 i 191 k.c. Kwestia własności tych urządzeń pozostaje natomiast poza zakresem art. 49 k.c., który nie określa, do kogo urządzenia te należą i na podstawie jakiego tytułu prawnego. Wejście urządzeń w skład przedsiębiorstwa jest kwestią faktu, czyli fizycznego połączenia z siecią

przedsiębiorstwa. Od chwili wejścia w skład przedsiębiorstwa, własność wspomnianych urządzeń nie jest już pochłaniana przez własność nieruchomości, wobec czego urządzenia te muszą być zakwalifikowane jako rzeczy ruchome. Przez połączenie z siecią stają się one składnikiem przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ k.c., a tym samym elementem sieci jako zbioru rzeczy. Sformułowanie "wchodzą w skład przedsiębiorstwa" nie oznacza jednak, że właścicielowi przedsiębiorstwa musi przysługiwać względem przyłączonych urządzeń prawo własności. Decydujące znaczenie dla określenia statusu prawnego omawianych urządzeń ma stopień ich fizycznego i funkcjonalnego powiązania z siecią należącą do przedsiębiorstwa. Urządzenia, które zostają tak dalece związane z instalacją należącą do sieci, że spełniają określone w art. 47 § 2 k.c. warunki do uznania ich za część składową, uzyskują status części składowej tej instalacji, skutkiem czego dotychczasowy właściciel traci ich własność na rzecz przedsiębiorcy sieciowego. Jeżeli natomiast nie dochodzi do tak ścisłego związania z instalacją, że przyłączane urządzenia uzyskują przymiot części składowej, wówczas - mimo połączenia z siecią należącą do przedsiębiorstwa - pozostają one własnością dotychczasowego właściciela. O tym, jaki tytuł prawny do przyłączonych urządzeń przysługuje w takim wypadku przedsiębiorcy sieciowemu, zdecyduje umowa stron, a jeżeli do jej zawarcia nie dojdzie, właściciel przedsiębiorstwa sieciowego będzie jedynie posiadaczem przyłączonych urządzeń.

Artykuł 49 k.c., w brzmieniu nadanym z dniem 3 sierpnia 2008 r. przez ustawę z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz. 731), składa się z dwóch paragrafów. Paragraf 1 różni się od art. 49 w pierwotnym brzmieniu tylko pod względem zamieszczonej w tych przepisach terminologii. Zgodnie z art. 49 § 2, osoba, która poniosła koszty budowy urządzeń, o których mowa w § 1 i jest ich właścicielem, może żądać, aby przedsiębiorca, który przyłączył urządzenia do swojej sieci, nabył ich własność za odpowiednim wynagrodzeniem, chyba że w umowie strony postanowiły inaczej. Z żądaniem przeniesienia własności tych urządzeń może wystąpić także przedsiębiorca. Według orzecznictwa Sądu Najwyższego, założenia, które przyjął ustawodawca, wprowadzając art. 49 § 2 k.c., spowodowały konieczność odstąpienia od konstrukcji części składowej instalacji, do której odwołuje się

uzasadnienie uchwały z 8 marca 2006 r., III CZP 105/05. Przepis ten przesądza bowiem, odmiennie niż przyjęto w uchwale, że urządzenia wymienione w art. 49 § 1 k.c. z chwilą, gdy przez fizyczne połączenie z siecią przestają być częścią składową nieruchomości, zachowują status samoistnych rzeczy ruchomych, które mogą być przedmiotem odrębnej własności i odrębnego obrotu. Świadczy o tym użyte w § 2 sformułowanie "osoba, która poniosła koszty budowy urządzeń, o których mowa w § 1, i jest ich właścicielem", a także treść wprowadzonego przez ustawę nowelizującą art. 305³ § 1 k.c., zgodnie z którym służebność przesyłu przechodzi na nabywcę przedsiębiorstwa lub nabywcę urządzeń, o których mowa w art. 49 § 1 k.c. (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 stycznia 2010 r., V CSK 195/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 116, z dnia 22 stycznia 2010 r., V CSK 206/09, niepubl., z dnia 13 kwietnia 2011 r., V CSK 309/10, niepubl.). W wyroku z dnia 22 stycznia 2010 r., V CSK 206/09 (niepubl.) Sąd Najwyższy trafnie przyjął, że znowelizowany art. 49 k.c. dotyczy również sytuacji, w których odnośne urządzenia zostały wybudowane i podłączone do sieci (jak w sprawie niniejszej) przed dniem 3 sierpnia 2008 r.

W niniejszej sprawie stacja transformatorowa została wybudowana w 1970 r. przez Przedsiębiorstwo Sprzętu i Transportu Wodno-Melioracyjnego w O. Przedsiębiorstwo to protokołem zdawczo-odbiorczym z dnia 16 maja 1977 r. przekazało ją Zakładowi Energetycznemu. W 1977 r. obowiązywał art. 128 k.c. - składający się z dwóch paragrafów - zgodnie z którym socjalistyczna własność ogólnonarodowa (państwowa) przysługiwała niepodzielnie Państwu, a państwowe osoby prawne w granicach swej zdolności wykonywały w imieniu własnym względem zarządzanych przez nie części mienia ogólnonarodowego uprawnienia płynące z własności państwowej. Stosownie do wyrażonej w tym artykule zasady jednolitego funduszu własności państwowej, wspomniany wyżej protokół zdawczo-odbiorczy doprowadził więc do przeniesienia prawa zarządu objętych nim składników majątkowych z Przedsiębiorstwa Sprzętu i Transportu Wodno-Melioracyjnego w O. na Zakład Energetyczny.

Po zmianie art. 128 k.c. przez ustawę z dnia 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny (Dz.U. Nr 3, poz. 11) własność ogólnonarodowa (państwowa) przysługiwała Skarbowi Państwa albo innym państwowym osobom

prawnym. Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91 (OSNC 1991, nr 10-12, poz. 118), z chwilą wejścia w życie tej ustawy zniesiona została zasada, że jedynie Skarbowi Państwa może przysługiwać prawo własności mienia państwowego, w wyniku czego państwowe osoby prawne uzyskały zdolność prawną w zakresie nabywania składników majątkowych na własność. Zmiana art. 128 k.c. nie spowodowała przekształcenia przysługujących państwowym osobom prawnym - z mocy przepisów kodeksu cywilnego i ustaw szczególnych - uprawnień do części mienia ogólnonarodowego, pozostających w ich zarządzie w dniu wejścia w życie wymienionej ustawy.

Artykuł 128 k.c. został uchylony przez art. 1 pkt 23 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321). Uchylenie art. 128 k.c. - jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powołanej uchwały - jednak nie oznacza, aby jedynie historycznych wymiarów nabrał problem oceny skutków prawnych nowelizacji tego przepisu, dokonanej ustawą z dnia 31 stycznia 1989 r. Rzecz polega na tym, że przepis ten obowiązywał w okresie od dnia 1 lutego 1989 r. do dnia 30 września 1990 r., wywołując takie czy inne skutki prawne, które nie zostały zniweczone jego uchyleniem.

Zgodnie z omawianą uchwałą, przekształcenie zarządu, w odniesieniu do budynków, innych urządzeń i lokali znajdujących się na tych gruntach - w prawo własności, nastąpiło na podstawie ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464), a co do innych składników majątkowych (w prawo własności) nastąpiło na podstawie ustaw określających ustrój majątkowy państwowych osób prawnych.

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego są więc zasadne.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.